

LITTERATURKRITIK & ROMANTIKSTUDIER - SKRIFTRÆKKE 6

Hans Carl Finsen

Heilige Beredsamkeit, en romantisk talemodus

Adam Müllers

Zwölf Reden über die Beredsamkeit und deren Verfall in Deutschland

Litteraturkritik & Romantikstudiers Skriftrække

Skriftrækken udgiver aktuelle bidrag, som indgår i netværkets forskningsaktivitet. Manuskripter fra foredragsrækken, konferencer, gæsteforelæsninger, medlemmernes works in progress, relevant diskussionsmateriale. De enkelte numre fordeles gratis internt i netværksgruppen og kan af andre interesserede erhverves ved henvendelse til netværkets sekretariat. Redaktionen modtager gerne foreslag til udgivelse af nye numre inden for netværkets område. Henvendelse til de faglige koordinatore.

Oversigt over producerede numre findes bag i heftet.

Skriftrækken udgives med støtte fra Statens Humanistiske Forskningsråd.

"Litteraturkritik & Romantikstudier" er et 2-årigt forskningsnetværk dannet oktober 1994 under Statens Humanistiske Forskningsråd. Informationer om netværkets aktiviteter fås ved henvendelse til nedenstående:

Københavns Universitet

Projektleder Marie-Louise Svane
Tlf.: 3532 8206
E-mail: mlsvane@coco.ih.ku.dk

Sekretær Lisbeth Brodin
Tlf.: 3532 8230
E-mail: brodin@coco.ih.ku.dk

Københavns Universitet
Institut for litteraturvidenskab
Njalsgade 80
2300 København S
Tlf.: 3532 8811
Fax: 3296 3092

Odense Universitet

Medkoordinator Lis Møller
Center for Litteraturvidenskab og Semiotik
Campusvej 55
5230 Odense M
Tlf.: 6615 8600
Fax: 6593 1968
E-mail: lis@litcul.ou.dk

Heilige Beredsamkeit, en romantisk talemodus

Adam Müllers

Zwölf Reden über die Beredsamkeit und deren Verfall in Deutschland

Hans Carl Finsen

I 1812 holdt Adam Müller tolv taler om retorikken og placerede dermed sig selv i en af den europæiske kulturs store traditioner. Emnet for talerne er de europæiske nationalkulturer, som han ligeledes anskuer i retorisk optik, idet han definerer nationalkulturerne som talemødi og sammenligner dem netop qua talemødi. Under denne synsvinkel samler han på den ene side fransk, engelsk og i et noget mindre omfang også italiensk kultur, og i modsætning hertil på den anden side tysk kultur. På denne baggrund rejser jeg spørgsmålet: Giver det mening at fortælle historien om romantikken og det nationale med den retoriske tradition som omdrejningspunkt?

Adam Müllers anliggende kan beskrives som en refleksion over betingelserne for nationalkulturen som fællesskab. Denne refleksion samler sig i første omgang omkring fransk kultur, der i det valgte eksempelmateriale repræsenteres af litteraturen, en litteratur, der i sin form tenderer mod det dialogiske, som Müller fremhæver og underbygger med henvisninger til bl.a. Diderot og d'Alembert. Disse forfatteres dialogiske grundholdning fører han sammen med deres levende og underholdende stil explicit tilbage til Quintilian og lader således den franske litteratur fremstå som en viderførelse den romerske retorik (4)¹. Denne retoriks talemødi vil jeg i det følgende referere

¹ Adam Müller, *Zwölf Reden über die Beredsamkeit und deren Verfall in Deutschland*. München 1920. De i parentes anførte sidetal henviser til denne udgave.

til under betegnelsen 'urban tale' og bibeholder dermed den romerske retoriks egen begrebsdannelse.

Adam Müller udråber samtalen som paradigme for det sociale, og rækkevidden af denne bestemmelse ses klart, når han hævder, at taleren først selv har forstået sit emne, når det er blevet forstået af publikum (7). En sådan formulering indikerer en offentlig meningsdannelse. Samfundet sætter sine betydninger i en kommunikativ proces, der gennem sin dominans diskvalificerer både aprioriske autoriteter og inderligheden som betydningsbærer. Højeste autoritet er publikum, og derfor måles talens værdi ikke ved henvisning til en angivelig sandhed, men alene gennem sin virkning (11f.). Denne kultur indstifter sine betydninger ikke i en erkendelsesproces, men gennem en social akt. Netop her er Müllers generelle henvisning til den romerske retorik betydningsfuld, for den anser social kompetence som den ideelle talers højeste kvalifikation og fremhæver derfor specielt *etos* blandt retorens tre hverv (*officia*), som er *logos*, *etos* og *patos*.

Helt på linje med det forfægtede kommunikative sandhedsbegreb afviser Adam Müller også inderlighedens hemmelige og private sandhed. Den fuldkomne retoriske tale er offentlig og kan ikke være andet, fordi den selv konstituerer et omfattende fællesskab, hvor retoren forsøger at nå sit publikum, idet han samtidigt underlægger sig dets forventninger. Dette dialogiske fællesskab, der i retorikken manifesterer sig som *aptum* og *decorum*, lader Adam Müller i fransk kultur være repræsenteret af smagen, der sætter grænser og forener alle i "ein allgegenwärtiges harmonisches Gesetz" (31).

Den urbane tale knyttes således til et bestående fællesskab og i det konkrete tilfælde til det førrevolutionære Frankrigs civiliserede elite. Dette er

et resultat - et foreløbigt resultat! - af Adam Müllers søgen efter betingelserne for en nationalkultur som et forenende fællesskab. Og ser man på det anførte franske eksempel, er sagen klar: det nationale fællesskab er den polerede nation. Her, fortsætter Müller, vokser taleren ud af et fællesskab, han selv er en integreret del af, og netop derfor er hans tale levende. Müller bruger betegnelsen "det levende ord", "das lebendige Wort" (120).

Enheden, der apostroferes som det "lykkelige øjeblik", beskrives i sværmeriske vendinger, der truer med selv at sprænge den urbane tales grænser. Et sted antager samhørigheden mellem retor og publikum næsten karakter af unio mystica (122) og et andet sted beskrives den som et parforhold (32)². Som læser studser man over denne besværgelse. Den er så insisterende, at den virker som en længsel, nemlig den udenforståendes længsel. Dette indtryk forstærkes ved Adam Müllers stilisering af talen som en øjeblikkets kunst. I den levende tale svinger taler og publikum i samme takt, og der opstår i Müllers beskrivelse en intensens erfaring af verden som harmoni, en "Akkord von Menschen und Umständen" (130). Men denne erfaring er, ifølge Müller, som talen selv bundet til nuet og viser, at alt levende er præsensisk. Der er ikke noget uden for den lykkelige erfaring, ingen iagttagelse, der beskriver, men selv er udenfor. Derfor dør det levende ord, når det er talt, i modsætning til skriften, der kan bevare for evigheden, men aldrig selv være identisk med nuet (140). Og alligevel lever ordet videre, nemlig i kraft af sin virkning.

Denne epifanering af en retoriske kommunikationsform, der i Adam Müllers fremstilling hviler på et skarpt skel mellem skrift og tale, er ved

² Denne mystiske form for samhørighed, der ligger hinsides den retoriske horisont, er et yndet romantisk tema, der udfoldes eksemplarisk i Novalis' *Glauben und Liebe* fra 1798. Se Hans Carl Finsen, *Holismen i romantikkens politiske tanke*. Novalis: *Glauben und Liebe* i Kirsten Søholm og Hans Carl Finsen (udg.), *Romantik i europæisk litteratur*, Århus 1989.

nærmere eftersyn ikke så meget en beskrivelse af de reelle forhold i Frankrig som af den tyske intellektuelles behov og situation: Idet han i skrift beskriver det lykkelige øjeblik, demonstrerer Müller, at han er adskilt fra det, han begærer. Dette er en i bund og grund romantisk situation langt hinsides den urbane tale, forfatteren indledningsvis bekendte sig til.

I en følgende refleksion vender Adam Müller blikket mod England, hvor ikke smagen, men parlamentet udråbes som fællesskabskonstituent. Det, der forener englænderne, er den sag, der forhandles i parlamentet, nemlig fædrelandet. Den begejstring, taleren ønsker at vække i sit publikum, deler han allerede med det, nemlig begejstringen for fædrelandet. Det *aptum*, der sætter talens grænser, er fædrelandet. Med andre ord, fællesskab opstår, når borgerne anerkender en fælles begrænsning af deres individuelle adfærd. I det aktuelle tilfælde udgøres denne begrænsning af fædrelandets ve og vel. Men hvad der i den aktuelle situation er fædrelandets bedste står ikke fast på forhånd og kan ikke afgøres på anden måde end gennem en samtale inden for den afstukne ramme. Det nationale fællesskab er ikke så meget samtaleens genstand som samtalen selv. Samtalen er den sociale akt, der konstituerer nationen. Det er denne indsigt, Adam Müller når til ved at betragte den britiske nationalkultur og ved at forstå den i forlængelse af en retorisk tradition.

I England, som allerede tidligere i Frankrig, ser Adam Müller den retoriske kommunikation kulminere i det lykkelige øjeblik og lægger dermed for anden gang en mystisk dimension ind over den retoriske. Det store øjeblik er denne gang natten mellem den 11. og 12. februar 1791, hvor Edmund Burke i det britiske parlament opponerer mod sin tidligere ven og nu politiske modstander Fox. "Die Beredsamkeit hat nie grössere Wunder getan", hedder

det (125), og man kunne næsten været fristet til at lade dette udsagn gælde også for Müllers egen fremstilling, der på dette punkt er en stilistisk perle.

Men til sagen: I den omtalte nat blev ifølge Müller Englands og Europas skæbne afgjort (128). Burke, som Adam Müller politisk identificerer sig med, taler mod den franske revolution, og netop på denne baggrund overrasker det, at Müller ikke redegør for den politiske substans. Den lange fremstilling af Burkes tale er en formbeskrivelse af den retoriske tale og dens virkning på forsamlingen. Virkningen er overvældende og tilskrives ikke det politiske budskab, men talerens etos. Burke, fremhæves det, har hin nat ikke sat sig blandt sine partifæller, men mellem partierne (136). Dermed har vi en første markering af, at taleren denne nat ikke er en integreret del af det kommunikative fællesskab og heller ikke er begrænset af dette. Han taler ikke med, men til forsamlingen og nærmer sig dermed den karismatiske taler, som han beskrives af Richard Sennett³. Fra sin position over partierne taler Burke den halve nat, og hans tale er levende ord, for - og det er afgørende - gennem hans mund talte nationen. Denne tale, med hvilken Burke formåede at holde parlamentet i andagt, betegnes hos Müller med et nyt begreb, der nu klart transcenderer den urbane tale, "heilige Beredsamkeit" (137). Jeg vender tilbage til dette begreb senere.

Med denne fremstilling sætter Müller sig ud over det kommunikative sandhedsbegreb, for nationen er ikke længere en immanent størrelse, de implicerede forhandler sig tilrette om, men en essens, der taler gennem den udvalgte mund. Dermed ændres også publikumsfunktionen, for det er ikke mere tilhørerne, der legitimerer taleren og bekræfter ham som en del af fællesskabet. Tilhørerne i parlamentet antager i Adam Müllers beskrivelse af

³ Richard Sennett, *The Fall of Public Man*, New York 1974, kap. 11.

samlingen mellem 11. og 12. februar karakter af en menighed, forsamlet for at overvære en åbenbaring.

Som allerede antydnet kommer det også til afgørende ændringer på retorsiden, hvor den klassiske etosfunktion afvikles. Hos Quintilian betegner *etos* den dimension af talen, hvor retoren som en *homo theatralicus* fremstiller sig selv som en person, til hvem publikum med rette kan have tillid. Denne tillid opnår han ved at spille rollen som socialt væsen. Derfor tager taleren ikke udgangspunkt i sin egen person, men i sagen og i det aktuelle fællesskabs forventninger. Netop derfor er talen mere end en tematisering af et kulturelt fællesskab, men en handling, der demonstrerer fællesskabet. Gennem denne handling, altså gennem praksis fremstiller retoren sig som et socialt væsen og opnår derved en virkning, der udløser publikums sympati. I Adam Müllers fremstilling af Burkes tale, beror den overvældende virkning ikke primært på forholdet mellem taler og publikum, men på relationen mellem taler og essens. Burke praktiserer ikke fællesskab ved at indgå i en dialog, men udstiller sin grebetheid af ideen 'det nationale fællesskab'. Dermed etableres det moderne subjekt som talens kardinalpunkt.

Som en slags midtvejsstatus vil jeg fastholde, at Adam Müllers taler koncipierer den nationale kultur som et retorisk fællesskab eller, nationen som en urban tale. Dette koncept indebærer et immanent og konsensuelt fællesskab. Konsensusinstitutioner finder Adam Müller i smagen og i parlamentet. Og dog ser det ud til, at han selv overskrider de institutioner, han opstiller som mønster, i mystisk retning. Dette er en af talernes hovedfigurer, som jeg vender tilbage til. Men inden vil jeg gå vejen om et andet af Müllers emner, nemlig en diagnosticering af den tyske tilstand.

Det slås fra starten fast, at Tyskland ikke besidder en retorisk kultur i nævnte forstand. Müller klager over, at den offentlige tale ikke har et publikum, og derfor tenderer til at blive en offentlig enetale (3). De tyske forfattere er som nogen, "die in sich selbst hineinreden" (3). Situationen sammenfattes i et anskueligt billede: som når nogen i selskab taler højt med sig selv (4).

Der er intet overraskende i den stillede diagnose, for den svarer helt til de mange klager over det upolerede publikum, som de tyske intellektuelle udsendte gennem hele det 18. århundrede. Og ligeså lidt overrasker de forhold, Adam Müller anfører som årsag til den diagnosticerede misere.

Den første forklaring er en henvisning til situationen i den tyske elite. Her behersker man ganske vist en kultiveret tale, men talen er fransk. Fordi samfundets top, som Müller udtrykker sig, taler fransk, er det tyske sprog ikke blevet udviklet til at bære en offentlig urban tale (9). Den anden forklaring er også hørt før: Både statsanliggender og videnskaberne afvikles i en lukket skriftlig kultur.

På denne baggrund må Müller konstatere, at tysk kultur i en europæisk kontekst demonstrerer underlegenhed, for den besidder kun provinsens og hverdagens tale foruden videnskaberne fagterminologi. Dette udgør en trussel mod det patriotiske projekt, for en fælles offentlig kommunikation om "Vaterland" og "Gesellschaft" kræver et sprog forskelligt fra det private eller faglige. Han konstaterer, at nationen var "lange in sich und auf ernste und ewige Dinge gekehrt" (10) og derfor ikke er forberedt til at tematisere det ydre liv. I en anden formulering hedder det, at tanken er større end ordet (11) og, kunne man tilføje, større end handlingen.

Det er tankevækkende, at Adam Müller som en kommentar til denne

modsætning af privat og offentlig tale anfører et Schiller-citat: "Spricht die Seele, so spricht, ach schon die Seele nicht mehr" (10). Citatet er bemærkelsesværdigt i denne sammenhæng, hvor emnet er offentlig tale, bemærkelsesværdigt fordi det beskriver bevægelsen fra privat til offentlig som et tab. Når sjælen indgår i en kommunikation, når den formulerer sig i tale, bliver den i citatet adskilt fra sig selv, og dette erfares som et tab, hvad der fremgår alene af det lille "ach". Det er den tyske inderlighed, der stikker hovedet frem og markerer en afstand til det retoriske ideal, der kan formuleres som: ingen sandhed, som ikke er offentlig.

På dette sted bestyrkes en mistanke, der allerede blev vakt ved flere lejligheder: Adam Müller taler med to tunger. Han er både retor og antiretor. Strategien bag denne dobbelthed har han selv formuleret (17f.). Som den gode retor, der bekender sig til det dialogiske princip, vil han identificere sig med modpartens synspunkt, og dvs. betragte og revse situationen i Tyskland ud fra den urbane tales position. I den forbindelse minder jeg om, at den fuldkomne taler ifølge Cicero bør kunne tale om enhver sag og forsvare begge synspunkter i en strid. Retorik er ikke en hjertesag. Men Adam Müllers hjerte slår for Tyskland, og det egentlige mål med de tolv taler om retorikken er at redde den tyske kultur, som den retoriske position nødvendigvis må stemple som ubehjælpelig tilbagestående.

Det problem, Müller vælger at behandle i en retorisk strategi, er modsætningen mellem intim og offentlig, mellem sjæl og virkelighed, mellem idé og realitet. At retorikeren stillet over for de anførte begrebspar i en valgsituation ville pege på det sidste led giver sig efter det allerede anførte næsten af sig selv. Men formodentlig ville han næppe bringe sig i en sådan valgsituation. At Adam Müller langt hen ad vejen er dybt fascineret af den

retoriske position måtte også være fremgået. Men netop på denne baggrund må det være af almen interesse at spørge, hvordan han ikke blot får anbragt sin kærlighed til tyske inderlighed, men også får den legitimeret, således at han kan opstille et andet fundament for den nationale kultur end det retoriske. Det er dette sidste, der berettiger et længere ophold ved de tolv taler om retorikken og dens forfald. At følge Adam Müllers kovending, giver os et indblik i en proces, der i den kulturelle debat etablerer en tysk nationalbevidsthed ikke som en imitation af, men som en bevidst modposition til en almen europæisk tradition. Vi kan i Adam Müllers taler overvære, hvorledes en figuration opstår, en figuration, der helt op i det 20. århundrede vil indtage en vigtig plads i tysk national selvforståelse.

Det følgende skal derfor være en kommenteret rekonstruktion af den alternative retorik, Adam Müller udvikler under begrebet "heilige Beredsamkeit", og jeg vælger at begynde med hans retordefinition. Derefter vil jeg spørge om det implicitte talebegreb og slutte med at undersøge publikumsfunktionen. Under det sidste punkt inddrages retorikkens hovedhjørnesten, virkningen.

Taleren skal hos Adam Müller, som i den klassiske retorik, optræde i to roller, idet han lægger stemme både til sit eget og til modpartens standpunkt, således at talen bliver en dialog mellem partsindlæg (37)⁴. Med dette krav til retoren lægger Müller sig på linje med retorikkens kommunikative sandhedsbegreb. Men netop dette sandhedsbegreb vendes derefter som en anklage mod retorikken, for det er selve retorikkens grundlag, fraværet af evidens, der udgør problemet for Adam Müller. Han kan ikke følge retorikkens tro på, at parterne overladt til selv vil kunne

⁴ Som sådan en dialog er f.eks. Ciceros *De oratore* konciperet.

etablere en harmoni. Denne kan hos Müller kun indføres gennem en tredje instans, der ikke selv er part. Det er manglen på denne tredje instans, han nu anklager den retoriske tradition for (37), og i Müllers nye, alternative retorik udbedres manglen gennem tilføjelsen af en ny retorposition. Taleren skal ikke blot optræde som advokat, men også som dommer. I sidstnævnte funktion repræsenterer han den "evige, guddommelige sandhed", der forsoner de stridende parter ved at løfte dem op over "stridens jordiske genstand" (38). Forsoningen sker ved, at retoren ved hjælp af sine talegaver drager modparten op til sig på det tredje og højere standpunkt.

Med denne definition af taleren bliver talen til en operation, som i første omgang giver en levende præsentation af livsverdenen, dens modstridende positioner og disses indbyrdes kamp ("Kampf der Lebenselemente" (39)), for så i anden omgang at tilbyde forsoning gennem "en tredje, højere person, talerens sjæl, der troner over de stridende parter" (39)⁵.

Når taleren optræder i advokatrollen er bifaldet hans legitimation. Men som dommer er han hævet over sit publikum, og Adam Müller må udstyre ham med en anden legitimation. Müller tildeler i denne sammenhæng sjælen en afgørende rolle (39), dvs den inderlighed, der i den klassiske retoriks optik blev diskvalificeret p.gr. af manglende offentlighed. Adam Müller hylder altså ikke en offentlig sandhed, men på linje med pietismen helliggør han et indre rum. I dette rum erfarer retoren eksistensen af noget højere, og det er denne individuelle erfaring, der legitimerer ham som taler, for den gør ham til Guds stedfortræder (75). I dommerrollen offentliggøres og almengøres således en subjektiv erfaring af det guddommelige, altså en sublim erfaring.

Som en konsekvens af uddifferentieringen af retorens roller vælger

⁵ Dette dialektiske princip svarer til hovedtanken i Adam Müllers filosofiske værk *Die Lehre vom Gegensatz* fra 1804.

Adam Müller også at skelne mellem to talemødi, og idet jeg følger forfatteren, bevæger jeg mig fra den nye retordefinition til den nye taledefinition. Müller henfører den klassiske retoriske tale til talerens advokatrolle, mens han til dommeren opretter en ny talemøde, poesien. Disse to modi hører ideelt set sammen (87), de udgør som kvinden (216f.) og manden (219f.) polerne i en altomfattende harmoni. Denne harmoni placeres imidlertid, på linje med romantikkens triadiske historiesyn, ved historiens begyndelse og slutning, mens den aktuelle tid er frafaldets tid, hvor talen om harmoni blot er tale og ikke talehandling. I dette interim konkurrerer det mandlige og det kvindelige, retorikken og poesien, advokaten og dommeren, det klassiske og det moderne.

Konkurrencen forlænges bagud og danner den røde tråd i en samlet historietolkning, idet Adam Müller følger en etableret tradition og lader den vesterlandske historie hvile på fire klassiske tidsaldre: Først det klassiske Athen, siden det augustæiske Rom efterfulgt af renæssancen og sluttende med franskmændenes *grand siècle* (107). I disse perioder hersker det klassiske paradigme, der udvikler "retoriske digtere" (107), der repræsenterer den gode, dvs. den klassiske smag (97). Men denne smag repræsenterer hos Müller civilisationens, den ydre forms krav (104f.). Den gode smags skønhed betegnes som pragmatisk, som en polering af den ydre verden (116). Og fordi den er bundet til det ydre liv, er den flakkende og foranderlig som dette selv, og publikum møder i denne taleform kun sig selv, kun den smag, det selv har institutionaliseret.

Således karakteriseres den klassiske retoriks domæne, der p.t. forvaltes af Frankrig med Voltaire som det for Adam Müller afskrækkende eksempel. Mens Müller søger en ægte harmoni, tilbyder fransk kultur blot en formel (65). Derfor udvides klassifikationen, og retorikken almengøres som

betegnelse for en værenskategori, nemlig *vita activa* (219f.), det politiske liv (79), partiernes tale (245), det jordiske engagement (75).

Mellem de klassiske perioder lægger Müller de moderne (107f.), dvs. poesiens tid. Poesiens tale er hævet over interesser og formidler et højere budskab, "ewige Schönheit" (98). Denne alternative skønhed beskrives som selvforbyggende i modsætning til retorikkens pragmatisk-beregneende performative skønhed og udnævnes derfor til "ein reines Geschenk des Himmels" (107).

Poesien formidler mellem det himmelske og det jordiske (74f.), og er derfor en tale i en højere sags tjeneste (204), og fra denne tale fjerner Adam Müller det privat-tilfældige. Stilen skal derfor være værdig og ophøjet, således at formen bliver et symbol på det evige, som skal være det fælles almene (224). Denne talemåde, der ligger langt fra parternes tale, betegner Müller som "poetische Beredsamkeit" (116) og andre steder som "heilige Beredsamkeit".

Virkningen af denne talemåde, for nu at gå over til det tredje punkt, illustrerer Adam Müller selv med et eksempel hentet fra teatret. I dette eksempel optræder et grebet publikum, der holder vejret som "på toppen af meget høje bjerge" (57). Billedet henviser til en angivelig sublim erfaring, der ligeledes angiveligt er autentisk, dvs. ikke intenderet. Intenderet er derimod den retoriske virkning, der udgår fra en tale sat bevidst med henblik på at fremkalde en given virkning. En anden type retorisk virkning møder man i publikums emotionelle reaktion på talerens eller skuespillerens færdigheder, som når f.eks. et operapublikum med sin applaus tvinger en sanger til at stå op fra de døde og gentage en vellykket dødsarie. Denne distance kender Adam

Müllers eksempel ikke, for her taler idéen gennem skuespillerens mund og forener ham og publikum i "guddommelig ro". Denne i egentlig forstand forrykkende eller henrykkende virkning tilskrives skuespillerens angiveligt autentiske erfaring af idéen eller hans vækkelse, for at bruge en betegnelse, der viser tilbage til erfaringens pietistiske ophav. Denne skuespiller opgiver sig selv og stiller sit talent til disposition for det absolutte. Skuespilleren beskrives som et medium, og Müller betegner denne antiretoriske gestus som "Dienstbarkeit des Herzens" (238). I samme forbindelse redefineres "det levende ord" som idéens tale. Denne tale møder ikke publikum på dets eget niveau, men udstiller det absolutte, og den virkning, der udgår fra denne fremvisning udløser også en emotionel virkning hos publikum, nemlig også her en "Dienstbarkeit des Herzens", der nu optræder som det forenende, som fællesskabskonstituent. Vi møder et kulturbegreb, der konstituerer fællesskabet, ved at sætte de i livsverdenen adskilte personer i samme relation til et fælles punkt uden for fællesskabet. Punktet selv legitimeres ikke ved at blive godkendt af et samtalende publikum, men gennem intensiteten af den subjektive erfaring, som på den måde bliver suveræn. Dermed skitseres et fællesskab, der ikke hviler på et publikum, men på det ensomme subjekt. Dette sidste er naturligvis ikke Adam Müllers egen udlægning. Fra hans synspunkt stempler fraværet af urban tale ikke længere tysk kultur som en tilbagestående kultur, og den poetiske eller hellige tale repræsenterer et højere kulturniveau.

Hos Adam Müller sejrer den poetiske tale, fordi den som nævnt er en åbenbaring af en essens. 'essens' er også det udtryk, Derrida benytter i sin karakteristik af den logocentriske figuration. Dermed vil den hellige tale også være gefundenes Fressen for dekonstruktionen. Dette er her blot ment som en henvisning og repræsenterer i den foreliggende undersøgelse af Adam Müllers

taler ikke et spor, der skal følges videre. Men sammenholder man Derridas begreber 'essens' og 'logocentrisme' med et andet begreb fra den teoretiske debat, nemlig Rortys 'kontingens', åbner der sig en perspektiveringsmulighed: Adam Müllers tekst afspejler en kulturkamp, der udkæmpes i det modernes konstitueringsfase og manifesterer sig som en konkurrence mellem to kulturbegreber, der forstår kulturen som hhv. kontingens og essens. Til disse forskellige kulturbegreber hører to ligeledes forskellige talemødi eller tekstbegreber, der hos Adam Müller optræder som en konfrontation af retorisk og hellig tale.

Litteraturkritik & Romantikstudiers Skriftrække

Følgende numre er udkommet eller under forberedelse:

1. Andrew Bowie:
"The Philology of Philosophy": Romantic Literary Theory
2. Lilian Munk Dalgren:
Irony of Love
3. Thomas A. Pepper:
Fall Out: The "Strahlung" of Gold or "der unaufhaltsame Weg"
4. Klaus P. Mortensen:
Natur og bevidsthed hos Wordsworth
5. Marie-Louise Svane:
Romantikken som litteraturkritisk konjunktur
6. Hans Carl Finsen:
Heilige Beredsamkeit, en romantisk talemåde. Adam Müllers Zwölf reden über die Beredsamkeit und deren Verfall in Deutschland
7. Bengt Algot Sørensen:
Romantisk billedteori og billedsprog
8. Werner Hamacher:
Komische Theologie im Faust II
9. Ide Hejlskov Larsen:
Frygt og fascination: Det ubevidste i amerikansk romantik - Whitman, Poe og Dickinson
10. Uffe Hansen:
"Det ubevidste": et brugbart kriterium for afgrænsningen af romantikken?
11. Jochen Hörisch:
"Der Quell des Zentrums" - Über romantisches und realistisches Erzählen